

Lucian Curelea, *Despărțământul Alba Iulia al Astrei (1870-1948)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 586 p. (Lucian Giura)

Pornind de la bine-cunoscuta apreciere lansată de Alexandru de Mocsony (1841-1909) potrivit căreia „Lupta pentru cultură nu este altceva decât lupta pentru existența națională”, amintim faptul că, la Blaj, în tumultuosul an revoluționar 1848, ilustrul Simeon Bărnuțiu se exprima sintetic: „La cultura națională cu puteri unite, căci cultura este astăzi măsura fericirii și bunăstării fiecărui popor”.

În acel an, deși victorioși, românii ardeleni nu și-au dobândit libertatea. În conjunctura politică extrem de complexă a vremii, exponenții de frunte ai românilor au cugetat: cu armele nu au izbândit, dar emanciparea națiunii române din spațiul intracarpatic se va putea face cu răbdare, prin ridicarea economică, socială, culturală, prin educația politică-națională.

Este temeiul în baza căruia mințile luminate ale vremii, Șaguna, Barițiu, Cipariu, Axente Sever, Ilarion Pușcariu și alții au „urzit” și transpus în practică „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” (Astra), înființată la Sibiu în anul 1861.

De la începuturile activității sale „Asociațiunea” din Sibiu exercita o influență hotărâtoare asupra întregii vieți românești din Austro-Ungaria. Scopul acesteia, al minților strălucite, de mare orizont științific și cultural, grupate în jurul ei, l-a constituit unificarea culturii întregului popor român, în sens modern, care să pregătească unirea politică-statală.

În pofida tuturor vicisitudinilor, Asociația și-a urmărit scopul fundamental, prefațat în statute, de ridicare prin cultură a poporului, îndeosebi a țărănimii vitregită de vremuri.

Dragoș Lucian Curelea, absolvent al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, specializarea istorie, ne-a fost student manifestând din acei ani sânguinciozitate, putere de muncă și o dorință nestrămutată în a-și îmbogăți permanent cunoștințele, un participant activ al cercurilor studențești de profil, de raportor la sesiunile studențești de comunicări istorice. În acest context, menționăm, acum și aici, faptul că prezenta teză de doctorat a domnului Dragoș, publicată cu titlul de mai sus (Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019, 586 p.) a fost precedată de apariția unor studii istorice de specialitate, publicate în reviste de profil, dintre care, pentru domeniul istoriei Asociațiunii Astra, amintim doar câteva: *Contribuții cu referire la relația Asociațiunii cu Banca de credit „Albina” din Sibiu la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea*; *Ioan Teculescu-direcotor al Astrei albaiuliene între exigențele funcției protopopiale și eparhial-militare de la Alba Iulia între anii 1902-1924*; *Contribuții privind susținerea cursurilor pentru adulți în cadrul Despărțământului Alba Iulia al Astrei între anii 1934-1936*; *Contribuții punctuale privind unele forme specifice de activitate ale Astrei în Despărțământul Alba Iulia (1870-1918)*.

Subliniem de la început faptul că lucrarea la care ne referim se dovedește a fi rezultatul firesc al unui amplu și laborios studiu bazat pe o vastă cercetare istorică, documentară și arhivistică.

Introducerea ce deschide paginile acesteia aduce clarificări esențiale asupra viziunii autorului în privința temei abordate, asupra motivației ce a determinat alegerea acestui subiect sugerând o implicare personală, poate chiar pasională în cercetarea domeniului. Urmărind topografia clasică a unei lucrări științifice candidatul ne oferă un amplu istoric al cercetărilor, cu informații desprinse din variatele surse de documentare, de la aspecte inedite ori din surse editate, din lucrări de sinteză ori speciale, ce fac posibilă creionarea unui tablou general al istoriografiei problematicei fapt ce ne îndrituiește să apreciem în mod deosebit acest fel de abordare, din nefericire, din ce în ce mai puțin uzitat în istoriografia contemporană, în care mult prea des contribuțiile predecesorilor sunt minimalizate ori trecute sub tăcere, tocmai în scopul glorificării propriilor cercetări.

Modelul constitutiv și analitic al volumului publicat de Dragoș Lucian Curelea este unul care urmează conturul unei cercetări de tip academic, de la contextul istoric la studiul de caz, altfel spus, de la conturul problematic la cel temeinic bine structurat și în care analiza se bazează pe frecventarea unor cunoscute lucrări referitoare la tema abordată. La rândul său, materialul documentar este rezultat în urma studierii unora dintre izvoarele clasice ale cercetării, reprezentând fonduri arhivistice aflate la București (Arhivele Naționale Istorice Centrale, Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Biblioteca Academiei Române), Sibiu și Alba Iulia (într-o serie de instituții de cultură și arhive). În baza tuturor acestor informații, editate și inedite, autorul realizează o lucrare structurată în mai multe capitole și subcapitole.

Valoarea lucrării la care ne referim, ca de altfel a oricărei cercetări serioase, este dată de câțiva factori: sursele de documentare, arhitectura lucrării, interpretarea materialului consultat, forma de redactare. Oprindu-ne asupra celui dintâi aspect, putem spune că bibliografia de la finele lucrării este foarte bogată, prin volum și diversitate, prin oferta de noutate dată de informațiile inedite furnizate de arhivele consultate.

Caracterul reconstitutiv al cercetării implicând un considerabil grad de complexitate, a generat o structură pe patru mari părți a lucrării (*Viața politică și culturală a românilor din Transilvania între 1861-1918; Aprecieri istoriografice, Structura despărțământului Alba Iulia al Astrei; Forme specifice de activitate în despărțământul Alba Iulia al Astrei*). Structura tezei, modalitatea de abordare și interpretare, notele și trimiterile pline de minuțiozitate vădesc calitățile științifice ale autorului, seriozitatea și onestitatea sa în cercetarea temei. Ponderele capitolelor este bine cântărită în raport cu economia subiectului, în funcție de problematica sistematizării chestiunilor cercetate. O astfel de structură permite distribuția succesivă a atenției cercetătorului asupra subiectului, asigurându-i aprofundarea graduală a temei de cercetat și conferă claritate expunerii.

Organizarea ideilor își urmează, în fiecare dintre capitole, o logică internă bine justificată, focalizată succesiv pe unul sau altul din aspectele cercetării.

Cu o ambiție a studiului cultural pe cât se poate de larg, autorul își circumscrie cu exactitate aria de cercetare, i se subordonează cu luciditate, își duce gândurile până la capăt, atât la modul descriptiv, cât și interpretativ. Alte calități ale lucrării sunt: acuratețea spiritul analitic, temeinicia argumentației ideilor, limbajul adecvat, echilibrat și precaut.

Lucrarea se remarcă printr-o abordare clasică a tematicii, cu un aparat critic corespunzător ce respectă normele academice de citare, bazându-se pe o bibliografie consistentă dar, în același timp, riguros selectată. Sunt aduse multe informații noi, puțin ori aproape de loc cunoscute în literatura de specialitate publicată.

Opul rezultat își atinge scopul propus, prin aceea că autorul a reușit să realizeze o lucrare cu o arhitectură internă elaborată și cu o bună valoare științifică care merita a fi publicată. Aprecierea globală a lucrării elaborate de domnul Dragoș Lucian Curelea ne îngăduie să-i evidențiem seriozitatea argumentației ca și coerența organizării întregului edificiu rezultând o lucrare de ținută științifică de un bun nivel academic care pune în valoare calitățile de exeget fiind bine documentată bibliografic, serioasă în argumentare, fidelă în interpretarea referințelor sale, o contribuție de reală valoare la problematica Astrei transilvănene. Cu merite atât în documentare, în cercetare, interpretare și sistematizare, cu o bună regie a referințelor critice, lucrarea lui Dragoș Lucian Curelea se evidențiază prin seriozitate, meticulozitate și discernământ critic, toate indispensabile în abordarea unei teme de cercetare cum este cea prezentă.

Raluca Marilena Dumitrescu, *Icoane de secol XVI-XVII de pe teritoriul românesc. Restaurarea a trei icoane din categoria tezaur*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024, 230 p + Anexe (Mirel Bucur)

Când te întâlnești cu un volum precum „Icoane de secol XVI-XVII de pe teritoriul românesc. Restaurarea a trei icoane din categoria tezaur” semnat de Raluca Marilena Dumitrescu, nu se poate să nu te încerce o bucurie colegială, pentru că este încununarea unei cercetări doctorale desfășurate la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași. Volumul apărut la prestigioasa editură Mega din Cluj-Napoca în 2024, este o carte consistentă ce însumează 230 de pagini, la care se adaugă Anexele. Volumul este legat, editat pe format A4 și conține un bogat material ilustrativ, pe deplin justificat, care completează potrivit și lămuritor textul.

La început, un cuvânt înainte intitulat *Un pas spre viitor*, semnat de reputata cercetătoare prof. univ. dr. Tereza Sinigalia ne introduce în problematica tratată de teză. Lucrarea debutează cu o *Introducere* și apoi se desfășoară pe parcursul a cinci capitole ce se structurează organic, sistemic. Punctul terminus, care încheie lucrarea, este al Concluziilor necesare și exprimate pertinent. Respectând rigorile unei lucrări științifice la final avem o bibliografie

impresionantă, o listă a ilustrațiilor și o serie de anexe de tip imagine care pun în evidență degradările celor trei icoane. Merită precizat că icoanele în jurul cărora se coagulează întregul discurs - cele două icoane împărătești din iconostasul Bisericii de lemn din Urisiu de Jos și Maica Domnului de la Țelna - sunt icoane de prim rang, sunt icoane „vedetă”, cunoscute specialiștilor și publicului, prezente în lucrările unor reputați cercetători dintre care amintim pe Alexandru Efremov, Marius Porumb sau Maria Ileana Sabados.

Lucrarea debutează în primul capitol cu prezentarea unor aspecte generale cu privire la pictura religioasă din România și a celor trei piese, ce sunt de fapt substanța tezei, continuând cu o serie de aprecieri privind dimensiunea spirituală a icoanelor și starea lor de conservare, stare care de fapt ne impune strategia de restaurare. După aceste aprecieri autoarea creionează, în cel de-al doilea capitol, ambianța artistică a perioadei în care au fost realizate piesele, analizând totodată amănunțit stilistica lor, inscripțiile care apar pe icoane și tehnica de execuție, acesta fiind un factor de influență extrem de important în trecerea prin timp a oricărui artefact și cu atât mai mult a unei picturi.

Al treilea capitol ne propune, la început o trecere în revistă a multiplelor reprezentări mariologice și ale Sfântului Nicolae, abordând sintetic și o serie de reprezentări ale lui Iisus, prezentate într-o succesiune ce ține seama de axa temporală și se continuă cu o analiză amănunțită, de tip comparativ, a ornamenticii icoanelor studiate.

Problematica restaurării este prezentată detaliat în cel de-al patrulea capitol, de la analizele preliminare până la finalizarea procesului de restaurare, prin aplicarea verniului. În spatele textului se află o muncă asiduă, plină de provocări și de maximă responsabilitate profesională având în vedere valoarea excepțională a pieselor. Abordarea este una interdisciplinară, autoarea apelând la o serie de investigații moderne cum este fluorescența de raze X (XRF) sau radiografia clasică și digitală. Totuși în urma datelor obținute, chiar dacă avem un tablou amplu istoric, artistic și tehnic, al stării de conservare reale a pieselor, marea responsabilitate rămâne în seama celui care intervine în dimensiunea materială a artefactelor, respectiv a restauratorului. În acest sens, putem afirma că Raluca Dumitrescu și-a asumat-o pe deplin, textul acestui capitol demonstrând cu prisosință acest lucru.

Respectând tipicul unei lucrări de doctorat ultimul capitol, al cincilea, pune în evidență contribuțiile personale ale autoarei, posibilele dezvoltări ulterioare ale prezentei cercetări precum și deschiderea unor noi direcții de studiu. După acest parcurs lucrarea se încheie cu necesarele *Concluzii* care ne reamintesc sintetic problematica abordată în conținut.

În final, aș remarca, încă o dată, faptul că lucrarea reprezintă o contribuție valoroasă la studiul artei bisericești din spațiul românesc, oferind o perspectivă aprofundată asupra execuției, stilului și contextului istoric al icoanelor din această perioadă. De asemenea, se remarcă pentru abordarea sa interdisciplinară, combinând elemente de istorie a artei, teologie și studii iconografice și oferă cititorului o imagine clară asupra importanței spirituale și culturale a icoanelor

din secolele XVI- XVII. Credem că pentru temeinicia cu care a fost structurat, pentru viziunea interdisciplinară asupra domeniului restaurării, dar și pentru buna măsură între caracterul științific, pe care incontestabil îl are, și accesibilitatea textului, lucrarea va fi de acum încolo un reper pentru bibliografia autohtonă în domeniul restaurării.

Denis Dutton, *Instinctul artistic. Frumusețe, plăcere și evoluție umană*, Grupul Editorial ART, București, 2024, 344 p. (Colecția Meridiane) (Paul Victor Langa)

Cartea „*Instinctul artistic. Frumusețe, plăcere și evoluție umană*” este o traducere din limba engleză a volumului „*The Art Instinct. Beauty, Pleasure, and Human Evolution*” publicat de autor în anul 2009 la Oxford University Press. Traducerea în limba română a fost realizată de Andrei Bontaș și a fost publicată în anul 2024 în colecția Meridiane al Grupului Editorial ART. Astfel, volumul se alătură unei pleiade de lucrări reprezentative pentru domeniul istoriei sau al artei prezente în această colecție dintre care amintim „*Intelectualii în Evul Mediu*” de Jacques Le Goff, „*Spiritualul în artă*” de Wassily Kandinsky, „*Nu vedeți nimic*” de Daniel Arrase sau „*Culorile. O istorie culturală*” scrisă de Victoria Finlay.

Denis Laurence Dutton (1944-2010) a fost un filozof american cu preocupări în domeniul artistic. În ceea ce privește cariera sa a predat filozofie la Universitatea din Canterbury (Noua Zeelandă) dar a fost de asemenea fondator sau redactor al unor site-uri și reviste din domeniul artei sau filozofiei: „*Arts & Letters Daily*” (fondat în 1998)¹ și „*Philosophy and Literature*”². Dintre lucrările publicate, fie individual, fie în colaborare cu alți cercetători, amintim „*Art and anthropology: aspects of criticism and the social studies*”, „*The Forger's art: forgery and the philosophy of art*”, „*The Concept of creativity in science and art*”, „*The art instinct: beauty, pleasure, & human evolution*” sau „*The idea of creativity*”.³

Lucrarea „*Instinctul artistic. Frumusețe, plăcere și evoluție umană*” poate fi considerată o punte de legătură între trecutul nostru îndepărtat și prezentul în care trăim. Ideea fundamentală a acestei cărți constă în căutarea răspunsului la întrebarea de ce creăm și de ce simțim într-un anume fel arta.

Analiza făcută pe parcursul întregii lucrări nu se rezumă doar la o analiză a artei moderne sau a artei tradiționale și nici nu se limitează la analiza unor cazuri

¹ <https://www.newyorker.com/news/news-desk/denis-dutton> (Accesat în 26.11.2025).

² <https://aesthetics-online.org/page/DenisDuttonDK> (Accesat în 26.11.2025).

³ Denis Dutton, *Art and anthropology: aspects of criticism and the social studies* (Santa Barbara: University of California, 1974); Denis Dutton, *The Forger's art: forgery and the philosophy of art* (Berkeley: University of California Press, 1983); Denis Dutton, Michael Krausz, *The Concept of creativity in science and art* (Nijhoff, 1985); Denis Dutton, *The art instinct: beauty, pleasure, & human evolution* (Oxford University Press, 2009); Michael Krausz, Denis Dutton, Karen Bardsley, *The idea of creativity* (Leiden: Brill, 2009).

care fac referire exclusiv la arta plastică. Expunerea descriptiv-analitică pornește de la lucrări sau meșteșuguri provenite din cele mai vechi timpuri, pe când omul începea să își creeze banalele unelte, și ajunge până la expunerea și analiza comparată a lucrărilor de artă modernă și contemporană, inclusiv cu trimiteri la compoziții din domeniul muzical sau literar.

Pe parcursul capitolelor autorul face referire la numeroase teorii și cercetări din mai multe domenii precum biologia, psihologia, antropologia sau filozofia, puse laolaltă în vederea descifrării codurilor care stau la baza instinctului și creației artistice umane. De cele mai multe ori tranșant, Denis Dutton ia o poziție prin care pune în contrast teoriile a numeroși cercetători din domeniile amintite (uneori cazuri concrete din istoria sau critica artei) cu teoria evoluționistă a lui Charles Darwin.

Volumul este structurat în zece capitole principale, inegale ca întindere în economia lucrării, urmate de notele bibliografice, o bibliografie generoasă și cuprinsul lucrării. Fiecare capitol este structurat în subcapitole care tratează aspecte de detaliu ale ideii principale relevate în capitolul de bază. După cum vom vedea într-o scurtă trecere în revistă a capitolelor, autorul ne oferă o expunere a evoluției umane prin intermediul căreia sunt analizate aspectele de ordin artistic și estetic ce au rezultat pe parcursul acestei evoluții a omenirii.

Lucrarea este deschisă de o introducere prin care autorul ne expune pe scurt intențiile ce au stat la baza apariției volumului și metodologia utilizată pe parcursul celor zece capitole, analiza artei sub auspiciile teoriei evoluționiste cu implicații de ordin psihologic, antropologic și filozofic.

Primul capitol, intitulat „*Peisaj și dor*”, face o analiză a preferinței umane pentru anumite peisaje având ca premisă călătoria primilor oameni, problematica acestora referitoare la supraviețuire și felul în care acest aspect s-a întipărit în mentalitatea oamenilor de-a lungul generațiilor.

Capitolul al doilea, „*Artă și natură umană*”, aduce în atenția cititorului diverse percepții asupra creației artistice începând cu Antichitatea și finalizând cu epoca modernă prin intermediul căroră arta este privită ca un produs al omului sub influența factorilor ce țin de mediul de dezvoltare al celui care creează precum locul în care trăiește, societatea sau obiceiurile cu care ia contact de-a lungul experienței sale.

După cum ne spune și titlul, „*Ce este arta?*”, în capitolul al treilea autorul încearcă să creioneze pe baza diverselor teorii apărute de-a lungul veacurilor în ceea ce privește actul artistic și critica artei o listă de criterii pe baza cărora putem diferenția o creație comună de una artistică.

Începând cu conținutul celui de-al patrulea capitol, „*«Dar ei nu au conceptul nostru de artă»*”, titlu care este de fapt un citat dintr-un studiu antropologic care analizează produsele unor societăți primitive și ale unor triburi din zilele noastre, autorul intră în profunzimea studierii actului de creație, accentuând ideea de emoție. Informațiile expuse în acest capitol al cărții, ca de altfel și conținuturile din următoarele trei capitole, sunt o analiză comparată între creația omului primitiv (care cunoaște sau nu scrisul) și cea a omului modern.

Al cincilea capitol, „*Artă și selecție naturală*”, expune teorii recente privitoare la felul în care arta a fost mai mult sau mai puțin influențată de-a lungul vremii de evoluția umană și adaptările survenite din aceasta. Totodată este făcută o analiză prin care se încearcă o rezolvare a dilemei apărute în perioada recentă dacă arta este considerată un produs secundar al evoluției umane sau este parte din ea.

În capitolul al șaselea, „*Utilizările ficțiunii*”, Denis Dutton face o trecere în revistă a modului în povestirea are un rol esențial în dezvoltarea emoțiilor celui care asistă la aceasta, de-a lungul timpului aspectul narativ având un rol important în dezvoltarea literaturii și a teatrului.

Dacă în primele cinci capitole ale lucrării reperul principal era volumul „*Originea speciilor*” de Charles Darwin, începând cu capitolul al șaptelea, „*Arta și domesticirea de sine*”, este adus în prim-plan un alt studiu publicat de acesta în continuarea celui amintit anterior, „*Descendența omului și selecția sexuală*”. Raportat la al doilea volum al lui Darwin, după cum reiese și din titlul acestui capitol, este expus modul în care omul și arta s-au rafinat în decursul mileniilor, fenomenul de domesticire a speciei umane fiind major influențat de selecția sexuală care implica mai multă emoție decât selecția naturală orientată mai mult spre supraviețuire.

După periplitul evoluționist făcut de autor în decursul celor șapte capitole ale volumului în care ne creează o bază solidă de analiză a artei prin prisma teoriilor darwiniste (intenția principală a lui Dutton în cadrul acestei lucrări), următoarele două capitole, 8 și 9, sunt o analiză a creației artistice din perioada modernă și contemporană și modul în care aceasta a fost percepută, dar conțin și studii de caz care ne pun în dilemă dacă pot fi acceptate sau nu ca produse ale creației artistice.

Ultimul capitol al lucrării, „*Măreția în artă*”, îl putem compara cu un popas făcut pe vârful muntelui în care medităm la cele văzute pe drumul parcurs până în acel punct, cu greutățile sau plăcerile care apar, dar ne bucurăm și de priveliștea generoasă care ni se arată în starea de extaz pe care o avem la acel moment. Conținutul acestui capitol vorbește de rafinamentul și calitățile estetice ale artei, fie ea vizuală, muzicală sau literară. După cum amintește și autorul, suntem pregătiți deja din capitolele anterioare pentru a putea observa arta în adevărata ei splendoare. Observăm printre altele importanța emoțiilor în artă, atât cele care au stat la baza creației cât și cele produse de creația artistică, obiectivitatea artei care înainte de toate ne oferă plăcere fără a ține cont de o anumită ideologie, comportament, situație politică, morală sau religioasă, toate acestea trecând oarecum în plan secundar emoțiilor și conferind artei universalitate. Prin acest filtru al emoțiilor și al impactului pe care o creație artistică îl are asupra noastră, fie ca privitor, fie ca ascultător, fie din ambele ipostaze, depinde de actul artistic la care luăm parte, ajungem să diferențiem o operă de artă autentică de un fals sau de o improvizație care epatează doar la suprafață. Astfel, ne dăm seama că arta este creată de oameni pentru oameni și cu emoție pentru a emoționa.

Faptul că lucrarea este construită pe baza urmăririi evoluției umane, având la bază studiile „*Originea speciilor*” și „*Descendența umană*” scrise de Charles Darwin, iar numeroase pasaje din aceste volume sunt utilizate drept argumente pentru a justifica premisa de la care a pornit acest volum, oferă analizei estetice un caracter inedit în ceea ce privește punctul de vedere din care se studiază arta și actul de creație. Totodată, această carte poate fi considerată un etalon în studiului artei, în principal al domeniului artelor vizuale, dar poate servi drept reper și celorlalte domenii amintite, psihologia, antropologia sau filozofia.